

Nie da się do końca zrozumieć filozofii św. Tomasza z Akwinu bez jego teologii, jak również teologii, bez jego filozofii.

Tytuł mojej pracy magisterskiej brzmi: Elementy chrystianologii moralnej Listu do Kolosan w świetle *Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses lectura* św. Tomasza z Akwinu.

Owa praca wpisuje się w nurt badań prowadzonych na Wydziale Teologicznym UMK, które z jednej strony polegają na tłumaczeniu kolejnych komentarzy Tomaszowych ze zbioru *Super Epistolas S. Pauli lectura* (szczególne zasługi ma w tym względzie ks. dr hab. Piotr Roszak), z drugiej natomiast opracowywaniu ich w perspektywie chrystianologicznej. Głównym koordynatorem jest tutaj ks. prof. dr hab. Mirosław Mróz, który poprzez publikacje kolejnych artykułów oraz promowanie prac magisterskich i dyplomowych, pragnie aby termin 'chrystianologia' wszedł do powszechnej świadomości teologicznej.

Prekursorem badań chrystianologicznych już w 1989 r. był o. Roman S. Zdziartek OP, który pod kierownictwem o. Augustyna Jankowskiego opublikował swoją rozprawę doktorską zatytułowaną: *Chrystianologia Świętego Pawła, Aspekt ontyczny*¹. Zawarł on w niej podstawowe argumenty dotyczące zasadności używania owego neologizmu w odniesieniu do kwestii antropologicznych relacji poruszanych przez Pawła Apostoła w jego listach. Niestety, publikacja ta nie doczekała się kontynuacji w postaci II tomu podejmującego się omówienia aspektu moralnego, którego tylko elementy znajdują się w tomie I. Dlatego właśnie wysiłki podjęte na Wydziale Teologicznym w Toruniu mają na celu uzupełnienie owej luki. Pomocnym w tym względzie okazuje się *Magister in Sacra Pagina* – św. Tomasz z Akwinu.

Niewątpliwie, Doktor Anielski inspirował się paraklezą św. Pawła. Wskazują na to w swoich publikacjach chociażby o. Servais Th. Pinckaers OP oraz o. Jean-Pierre Torrell OP². Prawdopodobnie aż dwukrotnie dokonał skomentowania całego *Corpus Paulinum*. Na ścisłym związku z tekstami Apostoła Narodów Tomasz budował swoją duchową i ewangeliczną teologię moralną. Fakt ten jest dostrzegalny w *Pars Prima – Secundae* jego Sumy Teologicznej, w której to odniósł się do prymatu łaski Ducha św. jako Prawa Nowego kierującego życiem chrześcijańskim oraz kwestii sprawności nadprzyrodzonych - cnót teologicznych doskonalących chrześcijańską egzystencję³. Owa perspektywa jawi się również w jego komentarzach biblijnych przebijając szczególnie wyraźnie 'w konfrontacji' z treściami poruszonymi przez św. Pawła posiadającymi już

1 Zob. R.S. Zdziartek, *Chrystianologia Świętego Pawła, Aspekt ontyczny*, tom I, Kraków 1989.

2 Zob. S.T. Pinckaers, *Życie duchowe chrześcijanina według św. Pawła i św. Tomasza z Akwinu*, tłum. A. Fabiś, Poznań 1998; J-P. Torrell, *Święty Tomasz z Akwinu mistrz duchowy*, tłum. A. Kuryś, Poznań – Warszawa 2003.

3 Por. S.T. Pinckaers, *Życie...*, dz. cyt., s. 38.

w swej istocie charakter chrystianologiczny. Ten szczególny charakter towarzyszy również Akwinacie, którego wyrazem jest między innymi stwierdzenie z *Summa Theologiae, Secunda – Secundae, questio 124, articulus 5, ad 1*, że chrześcijaninem jest ten kto jest 'Chrystusowy'. Sformułowanie to wraz z dalszym wyjaśnieniem stało się podstawą dla rozważań w mojej pracy magisterskiej, które polegać miały na odnalezieniu istoty bycia chrześcijaninem. Szczególną pomocą w poszukiwaniach okazał się Wykład Listu do Kolosan⁴.

Zanim przejdę do omówienia wyprowadzonych wniosków oraz dalszych perspektyw refleksji teologicznej jakie za sobą niosą muszę krótko wytłumaczyć, czym właściwie jest owa chrystianologia.

Neologizm 'chrystianologia' pochodzi od greckiego wyrazu Χριστιανός, który w różnych formach pojawia się w Nowym Testamencie trzykrotnie (Dz 11,26; Dz 26,28; 1P 4,16), zawsze w kontekście określenia wyznawców Jezusa Chrystusa. Co interesujące termin ten jest pochodną słowa Χριστός będącego określeniem odnoszącym się do funkcji i godności mesjańskiej w aspekcie soteriologicznym. Z zależności tej wypływa pewna treść teologiczna, która dotyczy istnienia ontycznej relacji pomiędzy chrześcijaninem a Jezusem Chrystusem. Chrystianologia jest właśnie nauką o chrześcijaninie przedstawionym w owej relacji, która kształtuje jego egzystencję i poprzez upodabnianie się do Chrystusa prowadzi go ku uwielbionemu człowieczeństwu. Chrystianologia moralna natomiast podejmuje się ujęcia tej ontycznej zależności w jej aspekcie moralnym, czyli działaniowym⁵. Precyzuje ona podejście do treści pochodzących ze źródła *Corpus Paulinum*, dla których refleksja wyłącznie w ramach antropologii teologicznej wydaje się jednocześnie zbyt ogólna i niewystarczająca w odniesieniu do celu oraz przedmiotu zainteresowania.

Dzięki przeprowadzeniu analizy chrystianologicznej w świetle Tomaszowego Wykładu na wybranych elementach Listu do Kolosan udało mi się wyodrębnić pewne płaszczyzny, które w teologii moralnej Akwinaty stanowią o istocie bycia chrześcijaninem. Zostały przeze mnie określone mianem 'wymiarów chrystianotwórczych'. Należą do nich: Łaska Ducha św. ujęta w kategorii Nowego Prawa, wymiar sakramentalny, czyli chrzest oraz cnoty.

Łaska, czyli Prawo Nowe (*S.Th. I-II, q. 106 – 108*) wymyka się zupełnie kategoriom jurydycznym, mimo iż jest nazywana również prawem ewangelicznym. Dla Akwinaty bowiem

4 Zob. Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Kolosan, Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses lectura*, red. i tłum. P. Roszak, Toruń 2012.

5 Zob. M. Mróz, *By nie zniweczyć chrystusowego krzyża (1 Kor 1,17). Zrozumienie Misterium Męki i Śmierci Jezusa w świetle niektórych elementów chrystianologii moralnej św. Tomasza z Akwinu*, "Teologia i Człowiek", 11(2008), *passim*; *Nova vita in Christo. Elementy chrystianologii moralnej św. Tomasza z Akwinu w świetle Wykładu Listu do Kolosan*, w: Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Kolosan. Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses lectura*, red. i tłum. P. Roszak, Toruń 2012, s. 321 – 323; *Znaczenie obrzędów wyjaśniających chrztu w świetle nauki św. Tomasza z Akwinu o byciu chrześcijaninem*, w: I. Chłopkowska (red.), *Chrzest w życiu i misji Kościoła (V). Liturgia Chrztu Świętego*, Warszawa – Siedlce 2010, s. 64.

łaska Ducha św. stanowi najważniejszy punkt teologii moralnej. Przechodzi on od moralności pojmowanej jako racjonalne studium nad aktualną powinnością, do ukazania jej zasadniczej wartości w życiu chrześcijańskim, biorącej swój początek w ontycznej relacji bliskości z Bogiem. Jest ona o tyle prawem, o ile wpisuje się w wewnętrzny dynamizm działania chrześcijańskiego przebiegającego już nie według zasad zewnętrznych Dekalogu czy wskazań Ewangelii, ale wewnętrznego odczytania Woli Bożej wobec własnej egzystencji. Łaska jest odczytywana jako 'moje własne prawo moralne' i zbliża do bycia oraz działania w perspektywie 'tak jak Chrystus'. Jej nowość nie polega na pewnej zastępowalności względem Prawa Starego Przymierza, lecz na możliwości nieustannej wewnętrznej odnowy chrześcijanina (Kol 3,9 – 10).

Temat łaski Ducha św. u św. Tomasza jest bardzo ciekawy i stanowi pretekst do prowadzenia pogłębionego studium jego koncepcji, która powinna zajmować pierwszorzędne miejsce w rozważaniach teologii moralnej. Akwinata bowiem nadaje łasce, oprócz wymiaru duchowego, również wymiar praktyczny realizujący się przez władze natury ludzkiej.

Drugi 'wymiar chrystianotwórczy' zawarty w mojej pracy magisterskiej dotyczył chrztu, stanowiącego wyraźną cezurę dla bycia chrześcijaninem. To właśnie w tym sakramencie dokonuje się pewnego rodzaju urzeczywistnienie odwiecznego wybraństwa Bożego zmierzającego do 'wchrystusowania'. Już nie tylko w ramach fizykalnego podobieństwa do wcielonego Logosu, lecz przede wszystkim nawiązania ontycznej więzi z Nim (*in corporatio in Christo*). Św. Tomasz z Akwinu bardzo ciekawie mówi o chrzcie, gdy zaczyna omawiać go w perspektywie obrzędów wyjaśniających towarzyszących mu⁶. Pomijając tutaj omówienie poszczególnych obrzędów, przechodzę do następujących spostrzeżeń. Akwinata rzeczywistość 'nowego stworzenia' w chrzcie formułuje jako *incorporantur Christo*, co nazywane zostaje później egzemplaryzmem ontycznym⁷. Implikacja wymiarów śmierci i zmartwychwstania w chrzcie zapoczątkowuje proces *imitatio Christi*, którego dopełnieniem winno stać się *conformitas*.

Drogą do realizacji celu wyznaczonego w chrzcie stają się cnoty. W chrystianologicznym ujęciu wydają się być one bardzo istotnym elementem Tomaszowej konstrukcji chrześcijanina⁸. Jego teologia moralna posiada właśnie wyraźny charakter aretologiczno – charytologiczny. Z tego względu zasadniczą rolę odgrywają u niego cnoty teologalne, czyli wiara, nadzieja i miłość. Poprzez fakt ich Boskiego pochodzenia i powiązania z łaską posiadają nadnaturalną efektywność w rozwoju życia duchowego chrześcijanina. Wpływają też na rozwój i działanie innych sprawności,

6 Zob. M. Mróz, *Znaczenie...*, dz. cyt., Warszawa – Siedlce 2010, s. 61 – 110.

7 Por. J-P. Torrell, *Święty Tomasz...*, dz. cyt., s. 163.

8 Zob. T. Trigo, *Cnoty teologalne w komentarzu św. Tomasza z Akwinu do Listu do Kolosan*, w: Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Kolosan, Super Epistolam B. Pauli ad Colossenses lectura*, (red.) P. Roszak, Toruń 2012, s. 293 – 319;

podnosząc je do nadnaturalnego poziomu. Tworzą wraz z nimi komplementarny organizm duchowy działający w optyce łaski i objawiający się zewnętrznie przez aktywne dążenie ku dobru.

Nauka św. Tomasza z Akiwnu o sprawnościach jest bardzo obszerna i nie sposób omówić jej nawet bardzo ogólnie w ramach pracy magisterskiej, a coś dopiero jednego tylko punktu. Główny nurt przeprowadzonej przeze mnie refleksji skupił się wokół ujęcia pochodzącego z głównego źródła, czyli Wykładu Listu do Kolosan. Choć bardzo ograniczone, to owo spojrzenie pozwala żywić nadzieje na możliwość syntetycznego opracowania kwestii aretologicznej Akwinaty w ramach perspektywy chrystianologicznej. Również wcześniej już wspomniane 'wymiaru chrystianotwórcze', mimo iż w ograniczony sposób odsłaniają część 'tajemnicy upodobnienia' w ramach biblijnej refleksji św. Tomasza, to jednak wymagają znaczącego pogłębienie studium i poszerzenia zakresu skrypturystycznego. Moja praca magisterska opierała się głównie tylko na jednym Wykładzie Akwinaty.

Kolejną próbą bardziej syntetycznego, a jednocześnie opartego na szczegółach opracowania chrystianologii moralnej Doktora Anielskiego winna stać się praca doktorska. Z jednej strony ma ona zmierzać ku rozpropagowaniu ujęcia chrystianologicznego w odniesieniu do refleksji antropologicznej nad treściami listów Pawłowych, z drugiej natomiast dostarczyć kolejnych argumentów pozwalających na stosowanie owego ujęcia w ramach Tomaszowej teologii. Praca dotyczyć będzie już nie tylko elementów, lecz usystematyzowanych stwierdzeń, które w oparciu o komentarze św. Tomasza do Listów więziennych Pawła Apostoła będą starały się nakreślić podstawy nauki o 'byciu Chrystusowym'. Jest to wyzwanie trudne, nie tylko ze względu na próbę nowatorskiego podejścia do tematu oraz brak wystarczających opracowań, lecz także pracę translacyjną. Mimo to tematyka ta jest warta podjęcia, chociażby po to, aby zwiększyć zainteresowanie biblijnymi komentarzami Akwinaty, które są w stopniu niewystarczającym przetłumaczone na język polski, a które zasługują na poczesne miejsce w kanonie dzieł tego świętego. Również samo zagadnienie 'chrystianologii' wydaje się w tym kontekście nie tylko teologiczną nowinką, lecz drogą interpretacji, w którą warto się zagłębić.